

**Høgskulen
på Vestlandet**

BACHELOROPPGAVE

Naturbasert turisme og naturforvaltning

**– et kvalitativt studie av reiselivs- og forvaltningsaktører i
Jotunheimen nasjonalpark**

Nature based tourism and nature management

**– a qualitative study of travel agencies and nature management in
Jotunheimen national park**

225 Mali Løset

217 Gunhild Dahlshaug

210 Pernille Buschmann Eriksen

ID3-322 Bachelor i friluftsliv

Avdeling for lærerutdanning og idrett, Institutt for idrett

Espen Hermans

14.12.2017

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10

Forord

Denne oppgaven er skrevet i forbindelse med friluftslivsstudiet ved Høgskolen på Vestlandet, avdeling Sogndal, høsten 2017. Vi er tre friluftslivsstudenter som har valgt å skrive denne oppgaven sammen. Tross forskjellig bakgrunn, har vi en felles interesse for friluftsliv og natur. Dette har ført til gode diskusjoner og et godt samarbeid.

Gjennom studiet har vi utviklet en interesse for diskusjonen rundt forvaltning og naturbasert turisme, noe som er hovedgrunnen for temaet vi har valgt å fordype oss i. Prosessen rundt oppgaveskriving og datainnsamling har vært utrolig lærerik. Vi håper også at oppgaven kan være til hjelp for forskere og studenter ved en senere anledning.

Vi vil gjerne takke Espen Hermans for god veiledning. Vi må også takke informantene våre for interessante svar. Til slutt vil vi takke venner og familie som har vært gode støttespillere underveis i prosessen.

God lesing!

"Allemannsretten er nok ikke laget for å takle masseturisme"

Sogndal 2017

Mali Løset, Pernille Buschmann Eriksen og Gunhild Dahlshaug

Sammendrag

2016 ble et rekordår for norsk reiselivsnæring etter sterk vekst i antall besøkende. Dette har ført til belastninger på natur og miljø. I denne oppgaven undersøker vi hvordan forvaltningen og reiselivet oppfatter og håndterer den økende turismen i Jotunheimen nasjonalpark.

Bakteppet for oppgaven er utfordringene som har oppstått på grunn av økt belastning, noe som har hatt lite forskningsfokus. Vi har brukt teori som skal beskrive temaene Jotunheimen nasjonalpark, naturbasert turisme, lovverk og allemannsretten. Det metodiske arbeidet er basert på kvalitative intervju, hvor vi har samlet inn data fra reiselivsnæringen og forvaltningsapparatet.

I diskusjonskapitlet legger vi frem resultater og diskuterer opp mot relevant teori. Vi sammenligner intervjuene for å se etter forskjeller eller likheter i svarene fra de ulike aktørene. Vi diskuterer bruk av lovverk, allemannsretten og samarbeid mellom aktørene. Videre ønsker vi å vite mer om deres tanker rundt utviklingen av naturbasert turisme.

Resultatene viser at aktørene i Jotunheimen nasjonalpark har tenkt langsiktig i hvordan de håndterer turismen. Stitilretteleggingen på Besseggen er et godt eksempel på det. Aktørene i nasjonalparken er positive til tilrettelegging på plasser som er mye besøkt, da dette hindrer ferdsel i andre sårbare områder i parken. Vi har fått inntrykk av at det kreves et større behov for informasjon om det å ferdes i fjellet, og allemannsrettens plikter. Videre viser det seg at et samarbeid mellom reiselivet og forvaltningen er en viktig faktor for å skape bærekraftig utvikling av reiselivet og naturbasert turisme.

Nøkkelord: Jotunheimen nasjonalpark, allemannsretten, tilrettelegging, naturbasert turisme, bærekraft.

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Sammendrag	2
Innholdsfortegnelse	3
1 Innledning	5
1.1 Bakgrunn	5
1.2 Problemstilling.....	5
2 Teori	7
2.1 Jotunheimen nasjonalpark	7
Jotunheimen som reiselivsattraksjon	7
En økning i turismen	7
Utfordringer	8
2.2 Naturbasert turisme	8
Bærekraft	9
Paradokset ved naturbasert turisme	10
2.3 Lovverk	10
Organisert ferdsel i verneområdene	10
Naturmangfoldloven	10
Tilrettelegging	11
2.4 Allemannsretten.....	13
Allemannsretten om kommersielt og organisert friluftsliv	13
3 Metode	15
3.1 Valg av metode.....	15
3.2 Utvalg	16
3.3 Intervju og intervjuguide	16
3.4 Reliabilitet og validitet.....	17
3.5 Forskerrollen	18
3.6 Etske aspekter	19
4 Diskusjon og resultat	20
4.1 Lovverk	20
Naturmangfoldloven	20
Tilrettelegging	21
Kanalisering	22
Bruk eller vern?	23

4.2 Allemannsretten.....	23
Allemannsretten og masseturisme	23
Allemannsretten om kommersielt og organisert friluftsliv	25
Regulering av allemannsretten	26
Allemannsretten og utviklingen videre	27
4.3 Utvikling og fremtid av naturbasert turisme.....	28
Økt informasjonsbehov og kunnskap	28
Samarbeid	29
En bærekraftig utvikling	31
5 Konklusjon	33
6 Litteratur	34
7 Vedlegg	38
Intervjuguide	38
Informasjonsskriv	40
Samtykkeskjema.....	42
Godkjennelse fra NSD.....	43

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

2016 ble et rekordår for norsk reiselivsnæring etter sterk vekst i antall besøkende. Selv om flertallet av turister fortsatt er fra Norge, øker antall utenlandske turister (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017, s. 5). Natur utgjør en vesentlig del av det norske reiselivsproduktet, og store deler av reiselivsbedrifter bruker naturen som virkemiddel i markedsføringen. Det er flere og flere som vil oppleve Norge gjennom aktiviteter i naturen, der naturopplevelsen står i sentrum. Men økningen fører også til utfordringer. Økende turisme skaper belastninger på natur og miljø, og det kan også påvirke lokalsamfunn. Dette setter krav til forvaltningen om å hindre overbelastning i naturområder (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017, s. 5).

Besseggen, som ligger i Jotunheimen nasjonalpark, har blitt et attraktivt turistmål, og i 2016 var det hele 60 000 turister som gikk turen (Kongsrud & Lusæter, 2017). Den økende turismen skaper diskusjoner som påvirker reiselivet og forvaltningsapparatet. Jotunheimen har store ressurser og muligheter for aktiviteter og opplevelser. På den andre siden er de vernede områdene sårbare, og det må derfor være en balanse mellom bruk og vern (Heiberg, Christensen & Aas, 2005).

1.2 Problemstilling

Vi ønsker å utforske forholdet mellom forvaltningsaktørene og reiselivsaktørene i Jotunheimen nasjonalpark, med utgangspunkt i den økende turismen i området. Dette er et dagsaktuelt tema som også har en interessant fremtid. I tillegg er temaet mye omtalt i media. Gjennom vårt studie i friluftsliv kan fremtidige jobber være hos begge aktørene, og det er derfor interessant for oss å lære mer om hvordan de jobber. Med ønske om å vite mer om hvordan forvaltningen og reiselivet oppfatter og håndterer den økende turismen i nasjonalparken, kom vi frem til problemstillingen;

"Hvordan oppfatter og håndterer reiselivsaktører og forvaltningsaktører den økende turismen i Jotunheimen nasjonalpark?"

For å få svar på problemstillingen har vi valgt å gjennomføre seks kvalitative intervjuer. Vi har intervjuet tre personer som jobber innen reiselivsnæringen, og tre personer fra forvaltningsapparatet i nasjonalparken.

2 Teori

I dette kapitlet skal vi ta for oss teori som er relevant for problemstillingen vår, og som kan belyse datamaterialet vårt på en god måte. Først vil vi ta for oss Jotunheimen som nasjonalpark, videre går vi inn på naturbasert turisme. Deretter ser vi på forvaltningsverktøy, hvor vi går nærmere inn på naturmangfoldloven og tilrettelegging. Kapitlet avsluttes med allemannsretten.

2.1 Jotunheimen nasjonalpark

Jotunheimen nasjonalpark ligger i Luster og Årdal kommune, i Sogn og Fjordane fylke, og i kommunene Vang, Vågå og Lom i Oppland fylke. Nasjonalparken ble opprettet i 1980, og er ca. 1151 km². Formålet med Jotunheimen nasjonalpark er å ta vare på det store, sammenhengende og villmarkspregede naturområdet som inneholder viktige økosystemer og landskap, uten store naturinngrep. Vernereglene for nasjonalparken legger vekt på at det ikke skal være en varig påvirkning av naturmiljø og kulturminne. Samtidig skal allmenheten kunne utøve naturvennlig og enkelt friluftsliv, med liten grad av teknisk tilrettelegging i nasjonalparken (Naturmangfoldloven, 2009, § 1). Det er store interesser i området innen friluftsliv, da Jotunheimen kan by på Nord-Europas høyeste fjelltopper, dype daler og store sjøer (Dybwad & Klæbo, 2008)

Jotunheimen som reiselivsattraksjon

Det har fra gammelt av vært drevet fjellføring til fjelltopper og føring over breer i Jotunheimen. Det har dermed vært turisme i området før det ble en nasjonalpark (Dybwad & Klæbo, 2008). Men i løpet av 1990-tallet vokste det frem tilbud om kommersiell fjellføring av bedrifter som tilbyr opplevelsesturisme i området (Heiberg, Christensen & Aas, 2005). I reiselivssammenheng har det skjedd en økning i bruken av vernede naturområder, der naturopplevelsen står sterkt (Vittersø, 1994). For mange reiselivsbedrifter er vernede områder en vesentlig del av det turistproduktet de tilbyr. At Jotunheimen er en nasjonalpark, gir området et kvalitetsstempel og gjør det til et trekkplaster, spesielt for utenlandske turister (Daugstad, Haukeland & Vistad, 2012).

En økning i turismen

Jotunheimen nasjonalpark har blitt et veldig populært turistmål. Et nøyaktig antall på hvor mange som besøker nasjonalparken er vanskelig å få oversikt over, da ferdselen er åpen for

alle. Enkelte populære områder i parken gjør det mulig å skaffe seg et bilde over den økende turismen. For eksempel fjellturen opp til Besseggen. Fra 1990-tallet og frem til rundt 2012 var antallet passasjerer på Gjendebåten mellom 30- og 35 000. De siste årene har dette tallet økt mye, og i 2016 ble det solgt mer enn 60 000 billetter på Gjendebåten (Nasjonalparkstyret, 2017).

Utfordringer

Økt trafikk og trengsel utfordrer sikkerheten til turistene. Mange har begrenset med erfaring, og har ikke med seg riktig utstyr for å gjennomføre en tur opp for eksempel Besseggen (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017, s. 59). I tillegg til å utfordre sikkerheten til turistene, kan økt trafikk påvirke opplevelsene negativt. Dette er fordi et større antall turister fører til slitasje på naturen, spesielt på stier i fjellet. Erosjon og den lange tiden det tar for vegetasjonen å vokse opp igjen, medvirker til dette (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017, s. 7). Slitasje på omgivelsene kan samtidig svekke kvaliteten på produktet som reiselivet selger. Dette setter krav til forvaltningen om å hindre overbelastning i naturområder. Flere turister kan gi behov for sterkere styring av ferdsel, flere sikkerhetstiltak og mer tilrettelegging (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017, s.7).

2.2 Naturbasert turisme

Turisme er mennesker som reiser og besøker plasser utenfor sine vanlige omgivelser. Naturbasert turisme kan da betraktes som turister som reiser og besøker naturområder (Fredman, Wall- Reinius & Lundberg, 2009). Naturbasert turisme kan altså romme alt fra reiser der hensikten er å nyte naturen, til å oppleve uberørt natur. Et fellestrekk er at det er aktiviteter som foregår i naturen (Mehmetoglu, 2007). Mehmetoglu (2007) har en bred tilnærming til begrepet og definerer det som «*opplevelser/aktiviteter som er direkte avhengig av naturen*» (s.26). En slik bred tilnærming til begrepet gjør at flere turismeaktiviteter kan omfattes som naturbasert turisme som for eksempel økoturisme. Økoturisme blir ofte definert som et reisetilbud for de som har en interesse for miljøvern, naturopplevelser og lokal verdiskaping (Aall & Vik, 2012). Det er også blitt foreslått en tredeling innen naturbasert turisme. Aktiviteter/opplevelser som: 1) er avhengige naturen, 2) er forsterket av naturen og 3) foregår i naturen ved en tilfeldighet (Valentine 1992; Mehmetoglu 2007). Disse to eksemplene viser hvor omfattende det kan være å definere

eksakt hva naturbasert turisme er, og at det foregår et kontinuerlig arbeid med å avgrense begrepet.

Ut ifra eksisterende definisjoner og beskrivelser av naturbasert turisme, har Fredman et al. (2009) kommet fram til i sin rapport at det savnes en akseptert definisjon. Dette har ført til at de har utarbeidet en bred definisjon som bygger på den generelle definisjonen av turisme: «aktiviteter som foregår i naturen utenfor personens vanlige omgivelser» (fritt oversatt etter Fredman et al., 2009, s. 24). Ut i fra denne definisjonen kan det være friluftslivsaktiviteter som for eksempel padling eller terrengsykling, men også handlinger som å lage mat ute, eller bruke naturen som rekreasjon. Hva som betraktes som natur kan være vanskelig å avgrense, men en avgrensing mot mer urbane miljøer burde si seg selv (Fredman et al., 2009).

Bærekraft

Naturbasert turisme skal utvikles i takt med prinsippene for bærekraftig utvikling (Mehemetoglu, 2007). Det er flere aktører involvert i naturbasert turisme, ikke bare de som er direkte relatert til reiselivet, men også offentlig forvaltning. For å drive naturbasert turisme kreves det mye areal, og noen må stille dette til disposisjon uten at de krever noen form for økonomiske midler tilbake (Fredman et al., 2009). Dette krever et godt samspill mellom alle aktørene; den offentlige sektoren, den private sektoren, turistene, lokalbefolkningen, media og de frivillige. Dette legger grunnlaget for et rammeverk som skal være med å utvikle naturbasert turisme videre til en bærekraftig utvikling (Mehemetoglu, 2007). Mehmetoglu (2007) definerer bærekraftig utvikling slik: «*bærekraftig utvikling betyr utnytting av naturressurser for å stimulere en økonomisk aktivitet uten at dette overskrider bæreevnen til naturen i miljøet, som skal fortsette å produsere økonomisk aktivitet i framtiden også*» (s.123).

Bedrifter som er bærekraftige gjør ikke bare en innsats for miljøet, men bidrar også til å sikre sin egen fremtid (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017, s.7). Det er viktig at alle aktørene i reiselivet tenker og handler langsiktig for at Norge skal være et bærekraftig reisemål. Bakgrunnen for at Regjeringen valgte å fokusere på bærekraftig reiseliv er todelt. Det første går på å følge opp internasjonale politiske forpliktelser. I reiselivssammenheng er dette knyttet til et ønske å redusere klimautslippene og å redusere negative konsekvenser overfor biomangfoldet i Norge. Det andre handler om å ivareta natur- og kulturlandskap, som er den viktigste kilden til opplevelser i Norge (Aall & Vik, 2012).

Paradokset ved naturbasert turisme

Et viktig aspekt ved naturbasert turisme er at samtidig som naturen kan være en ressurs for reiselivet, så kan den også være en ressurs som er helt eller delvis utenfor næringens kontroll. Reiselivsnæringen driver ikke med forvaltning eller skjøtsel i nasjonalparker, det er det naturforvalterne og Statens naturoppsyn som gjør. Dette betyr at reiselivsaktørene ikke har fullstendig kontroll over produktressursene, og naturopplevelser ligger utenfor foretakenes kontroll. Mulighetene som allemannsretten gir, innebærer også at grunneiere får en indirekte betydning for naturturismen. En konsekvens av dette kan være konflikt mellom hva som er økonomisk for aktørene, og hva som er best for samholdet mellom disse. Det finnes derfor et behov for samarbeid og dialog mellom private og offentlige aktører slik at man kan utvikle en holdbar infrastruktur, og mulighet til turisme i naturområder (Fredman et al., 2009).

2.3 Lovverk

Organisert ferdsel i verneområdene

I dag er organisert ferdsel regulert i de fleste nasjonalparkene. Det var tidligere forbud mot kommersiell turisme i enkelte nasjonalparker, men disse reguleringene ble fjernet da nasjonalparkene i større grad skulle benyttes i forbindelse med næringsutvikling. Samtidig var det viktig at dette ikke gikk på bekostning av verneverdiene (Klima- og miljødepartementet, 2016, s. 32). Forvaltningen må derfor jobbe for bærekraftig bruk av verneområdene, og dette har blant annet blitt gjort gjennom en soneinndeling i parkene. På den måten kan hovedmassen av turister holdes unna områder hvor naturen er mest sårbar (Fylkesmannen i Oppland, 2012).

Naturmangfoldloven

Loverket har gått fra vern, til vern gjennom bruk. Forvaltningen har en mer dynamisk tankegang rundt vern nå, enn tidligere. Det ble gjort erkjennelse av at mennesket har satt spor i naturen, og Naturvernloven fra 1970 ble revidert til Naturmangfoldloven av 2009 (Bjærum, 2017). Nasjonalparkene er hjemlet i naturmangfoldloven, og i Norge er loven det viktigste virkemiddelet innen naturforvaltning (Miljødirektoratet, u.å.a).

Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskets virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur (Naturmangfoldloven, 2009, § 1).

Norsk politikk og lovgivning baserer seg på at naturen har en verdi i seg selv, en egenverdi som gjør at all natur og alle arter har rett til å eksistere. Mangfoldet av naturtyper og arter skaper en økologisk helhet, som mennesket og er en del av. På grunn av vår sterke påvirkning på mange økologiske prosesser, har vi som mennesker et særlig ansvar for å verne om den. Bruk av naturen har gitt mennesket bevissthet om at fremtidige også har rett til å være en del av denne økologiske helheten. Naturmangfoldloven lovfester flere miljørettslige prinsipper, blant annet prinsippet om å være føre var (Backer, 2010).

Manglende kunnskap er derfor ikke grunn nok til å kunne tillate påvirkning av naturen som man ikke vet konsekvensene av. Dette fører oss inn i formålet med naturmangfoldloven, som tredde i kraft i 2009 (Miljødirektoratet, u.å.b).

Ferdseil til fots i nasjonalparker er tillatt, så lenge det skjer i samsvar med friluftslovens regler. Men det kan innføres ferdselsbegrensninger i avgrensede områder i nasjonalparker. Det kan være enkelte traseer, tidsperioder, eller særskilt organisert ferdsel (Backer, 2010). I tillegg er det strengere regulering på for eksempel motorferdsel i nasjonalparker. Dette er med hensyn til dyre- og plantelivet, og for at man skal kunne ferdes i naturen uten forstyrrende støy (Miljødirektoratet, 2013b). Om noen bryter lovverket er det anmeldelse, og dette kontrolleres av tilsynet i nasjonalparken.

Det er forvaltningsmyndighetenes oppgave å sørge for at verneforskriften og lovverket blir fulgt. Forvaltningen jobber med godkjenninger og dispensasjoner i enkeltsaker, skjøtsel for å ivareta verneformålet, informasjon om verneforskriftene og verneverdiene i nasjonalparken og eventuelle tiltak om tilrettelegging (Backer, 2010).

Tilrettelegging

I følge Miljødirektoratet (2013d) skal alle de statlige naturområdene være tilgjengelige, attraktive og naturpreget. Dette vil stille krav til tilretteleggingstiltak i mange områder. All naturvennlig tilrettelegging skal ha to formål: det første er å minske de fysiske barrierene for friluftsliv, og dermed legge til rette for økt friluftsliv. Det andre er å hindre at

friluftslivsaktiviteter fører til unødige naturinngrep, slitasje og forstyrrelser på plante- og dyrelivet, kulturminner og kulturmiljøer. Naturens mangfold skal forvaltes i henhold til Naturmangfoldslovens bestemmelser (Miljødirektoratet, 2013d). Økt bruk av verneområder kan medføre potensielle konsekvenser for natur- og kulturmiljø, dyreliv og menneskers naturopplevelser. De negative konsekvensene av økt trafikk kan reguleres gjennom en rekke tiltak. For eksempel ved å unngå stor trafikk i naturtyper som er svært sårbare gjennom kanalisering av ferdsel, eller restaurering av natur der trafikk har satt synlige spor. Tilstrekkelig informasjon og god tilrettelegging kan være gode verktøy for å regulere ferdselen (Heiberg et al., 2005).

Tilretteleggingen skal ta sterke hensyn til naturverdiene i nasjonalparken, men også legge til rette for gode opplevelser. Som hovedregel skal ikke tiltak som letter ferdselen eller gjør ferdselen tryggere, tillates. Grunnen til dette er at allemannsretten innebærer at ferdsel skal skje på eget ansvar. Men det er tillatt med merkede stier der det er nødvendig (Fylkesmannen i Oppland, 2012). Nå som turismen øker, blir brukergruppen mer sammensatt, og aspektet ved sikkerhet gir økt behov for forvaltning. I takt med dette har det oppstått et ønske om mer tilrettelegging (Fylkesmannen i Oppland, 2012).

Besøksstrategi

Siden Jotunheimen nasjonalpark er en av de mest besøkte verneområdene i Norge, er det utarbeidet en besøksstrategi for Jotunheimen nasjonalpark og Utladalen landskapsvernområde. Bakgrunnen for strategien er den nasjonale satsingen på verdiskaping basert på naturarven, og den skal være et verktøy for nasjonalparkforvaltningen. Målet med strategien er å gi besøkende en bedre opplevelse, bidra til å øke verdiskapingen i lokalsamfunnene rundt verneområdet, og ta vare på naturverdiene i verneområdet og i randsonen. Besøksstrategien skal dermed balansere vern og bruk (Fylkesmannen i Oppland, 2012).

Noe annet strategien diskuterer, er at det ikke finnes en felles strategi eller organisering når det gjelder satsing på reiseliv i nasjonalparken. Det er en utfordring å få en ordentlig rolleavklaring mellom forvaltningen og reiselivet, da aktørene har ulike mål med nasjonalparken (Fylkesmannen i Oppland, 2012). Strategien legger derfor vekt på at forvaltningen skal ha en dialog med reiselivsaktører. På denne måten kan man medvirke til

ideer og tiltak som er bærekraftige, og samsvarer med verneformålet. Det er altså et behov for samarbeid mellom forvaltning og reiseliv i nasjonalparker, selv om forvaltningen tar en indirekte rolle i forhold til økonomisk verdiskaping (Fylkesmannen i Oppland, 2012).

2.4 Allemannsretten

Fri ferdsel i utmark gjennom allemannsretten er grunnforutsetningen i det norske friluftslivet. Allemannsretten er forankret i friluftsløven av 1957, og er ikke spredt på forskjellige lover eller basert kun på sedvane. Derfor står den så sterkt i Norge (Klima- og miljødepartementet, 2016, s. 10). Allemannsretten består av ferdselsretten, oppholdsretten og høstingsretten. Disse tre elementene er hjemlet i friluftsløven. Ferdselsretten innebærer at du har rett til fri ferdsel i utmark, og bygger på et prinsipp som viser til at du ikke er bundet til bestemte traseer. Oppholdsretten bygger videre på ferdselsretten, og omfatter aktiviteter som soling, slå leir eller isfiske. Høstingsretten dreier seg om allmenhetens enkelte rettigheter til å ta mindre naturprodukter som vekster og planter (Reusch, 2012).

Allemannsretten gir altså vide muligheter til aktiviteter i naturen (Klima- og miljødepartementet, 2016, s. 10). Man skal man kunne ferdes hensynsfullt i utmark uten å måtte spørre grunneier, eller å måtte betale for det. Det forutsetter at ferdselen skjer på en naturvennlig måte, og at man tar hensyn til andre turgåere og grunneiere. Samtidig som allemannsretten gir rettigheter, gir den også plikter. Man må kjenne allemannsretten og vise hensyn til natur- og kulturverdier. Det er også viktig å vise hensyn til andre brukere, beboere og grunneiere sine interesser (Klima- og miljødepartementet, 2016, s. 10).

Allemannsretten om kommersielt og organisert friluftsliv

Det blir mer vanlig at organisasjoner, bedrifter eller enkeltpersoner tilbyr guidede turer mot betaling. Utfordringen oppstår når en stor gruppe på tur blir en ulempe for grunneier eller skader naturen. Guiden bør derfor ha et overordnet tilsyn slik at gruppen på tur utøver god ferdselskultur. Hvert enkelt medlem i gruppen, og gruppen som helhet må ikke påføre miljøet skade, eller være en ulempe for grunneieren. Når mange utøver en aktivitet sammen

oppfordres det til å kontakte grunneier for å avklare om det er enkelte områder som krever ekstra varsomhet (Miljødirektoratet, 2013c).

I verneområder som Jotunheimen nasjonalpark, kan verneforskriftene gi avvikende regler. Friluftsløven viker for bestemmelser i andre lover, og det er vanlig å kreve tillatelse fra forvaltningsmyndighetene når det gjelder organisert ferdsel (Miljødirektoratet, 2013c). Forvaltningsplanen for Jotunheimen nasjonalpark gir en rekke kriterier for når det er nødvendig å søke om tillatelse til organisert ferdsel, for eksempel når det blir markedsført turer opp på Galdhøpiggen. Hovedregelen er at organisert ferdsel skal være tillatt, så lenge det ikke skader naturmiljøet og kulturminner (Fylkesmannen i Oppland, 2012).

Regulering av allemannsretten

Utgangspunktet for allemannsretten er fri, gratis ferdsel i utmark. Masseturisme til attraktive områder, kulturminner og sårbar natur har skapt behov for regulering av allemannsretten. Reguleringene kan fastsettes med hjemmel i friluftsløven. Dette gir kommunene mulighet til å fastsette lokale forskrifter som regulerer ferdsels- og oppholdsrett. Det kan være tiltak som å regulere ferdselen til bestemt dager, kanalisere ferdselen til fastlagte stier eller områder som tåler mye turisme. En annen effektiv form for regulering kan være fysisk tilrettelegging som å legge en bro over en elv. Det vil ikke være noen form for påbud eller forbud, men bidra til effektiv ferdselsregulering. I prinsippet har man rett til å krysse elven hvor som helst, men flesteparten vil velge å gå over broen (Reusch, 2012).

3 Metode

I dette kapittelet skal vi gjøre rede for valg av forskningsmetode vi har benyttet for få svar på problemstillingen. En metode er en fremgangsmåte som skal etterprøve eller komme frem til ny kunnskap (Dalland, 2012). Vi vil redegjøre for hvilken metode vi har valgt, og hvorfor. Videre blir det gitt en begrunnelse for utvalget av informanter. Avslutningsvis blir det sagt hvordan reliabiliteten og validiteten i oppgaven ble ivaretatt, om forskerrollen og etiske aspekter.

3.1 Valg av metode

Dalland (2012) mener at *"metode er redskapet vårt i møte med noe vi vil undersøke"* (s.53). Vi skiller mellom kvantitativ og kvalitativ forskningsmetode. Den kvantitative metoden vektlegger utbredelse og antall, og dataen kommer i form av målbare enheter. Den kvalitative metoden vektlegger betydning og ønsker å gå i dybden (Thagaard, 2009). Valget av metode ble i stor grad styrt av problemstillingen. Formålet med vår oppgave var å forstå, beskrive og gå i dybden på temaet. Derfor ble det naturlig med en kvalitativ metode. Vi ville fange opp meninger og tanker hos de ulike informantene, og dette er i tråd med hva Dalland (2012) beskriver som kvalitativ forskningsmetode.

Mange fjelltopper i Jotunheimen nasjonalpark har gått fra å være turmål til å bli populære turistmål de siste årene, og et resultat av dette er økende turisme i nasjonalparken (Nasjonalparkstyret, 2017). Dette har skjedd i rekordfart de siste årene, og det er gjort lite forskning på hvordan reiselivs- og forvaltningsaktører opplever dette. Vi ville derfor gjøre et dypdykk innenfor dette temaet. Vi ønsket å se hvordan kommunikasjonen og samarbeidet foregikk. Dette lå til grunn for valget av metode. Samtidig ville vi få fram opplysninger som kunne være spesielle eller særegne. I kvalitativ forskning handler det om å få nærhet til informantene, og datainnsamlingen skjer ved direkte kontakt. Det blir et jeg- du- forhold (Dalland, 2012). Det ble derfor naturlig med kvalitative intervju, der vi kunne komme tettere inn på informantene enn hva vi hadde gjort ved kvantitative undersøkelser, som tar sikte på å gi data i form av tall og statistikk (Dalland, 2012).

3.2 Utvalg

Det viktigste i undersøkelser er å ha informanter, og valget av informanter avhenger hva vi ønsker å vite noe om. Vårt kvalitative studie baserer seg på strategiske utvalg. Det vil si at informantene man velger har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til vår problemstilling. Informantene vil på denne måten kunne gi informasjon om fenomenet man ønsker å finne ut mer av (Thagaard, 2009). Problemstillingen vår ga et klart svar på hvem vi skulle intervjuer. Vi valgte å forholde oss til informanter fra både reiselivsbransjen og forvaltning/tilsyn, slik at vi fikk erfaringer fra begge aktørers side som er relevant for diskusjonen. Et annet kriterium vi stilte var at gruppen informanter måtte ha noen års erfaring innen reiselivet eller forvaltningen. Begrunnelsen for disse kriteriene var at vi ønsket å få svar basert på erfaring, og en forståelse av utviklingen som har skjedd. Selv om nyutdannede ikke har den samme erfaringen, kan de ha et annet syn på utviklingen. En av informantene våre var ny i jobben, men dette kan være positivt for diskusjonen, da ulike syn kan skape gode refleksjoner rundt temaet.

Størrelsen av utvalget er også av betydning. Antall informanter bør ikke være større enn at det er mulig å gjennomføre dyptpløyende analyser. I tillegg er det sjeldent at kvalitative studier er basert på så store utvalg, fordi forskeren da får liten anledning til å gå i dybden på de fenomenene man undersøker (Thagaard, 2009). Prosjektet vårt er preget av tidsramme, og vi valgte derfor å begrense oss til seks informanter. På den andre siden kunne vi hatt flere informanter, som Kvale & Brinkman (2017) sier "*jo flere intervjuer, desto mer vitenskapelig*" (s.148).

3.3 Intervju og intervjuguide

Forskningsintervjuet er en interpersonlig situasjon, altså en samtale mellom to parter om et emne av felles interesse (Kvale & Brinkmann, 2015). To av intervjuene ble gjennomført ansikt til ansikt i uforstyrrede lokaler. Resten ble gjennomført via Skype eller via telefon grunnet avstandsforskjeller. Ulempen ved at flere av intervjuene ble gjennomført via Skype eller telefon, er at kroppsspråket til informantene ikke kommer frem, da kroppsspråket kan være med å understreke eller svekke et utsagn (Dalland, 2012). I tillegg førte det til noen dårlige lydopptak, men det hadde ikke noen stor innvirkning på helheten av intervjuet.

Under selve intervjuet hadde vi hver vår oppgave. Én intervjuet, én tok feltnotater, og én hadde ansvar for lydopptak. På denne måten ble det lettere for informanten å forholde seg til en person om gangen.

På forhånd hadde vi laget en intervjuguide, som inneholdt forslag til rekkefølgen av temaene vi søkte informasjon om. Intervjuguiden skal lede deg gjennom intervjuet, og er en hjelp til å huske de temaene som skal tas opp. Samtidig er intervjuguiden en måte å forberede seg på, både faglig og mentalt (Dalland, 2012). Intervjuguiden startet med nøytrale emner, før vi gikk inn på hovedspørsmålene (Thaagard, 2009). Hovedspørsmålene var åpne, slik at informantene fikk frem sine egne tanker rundt temaet. Ved å stille åpne spørsmål er sjansen større for å få spontane, levende og uventede svar.

Måten vi tok vare på dataene fra intervjuene, var ved bruk av lydopptak og notater. Bruk av opptak under intervjuet er å foretrekke når informantene gir tillatelse til det. Hvis man kun tar notater underveis, kan det bidra til å redusere den personlige kontakten som intervjuet kan gi muligheter til (Thaagard, 2009). Vi brukte lydopptak under alle intervjuene for å slippe å notere under hele intervjuet, og på den måten forhindre at viktig informasjon skulle gå tapt. Etter at intervjuene var gjennomført, startet vi med å transkribere. Prosessen med å gjøre om intervjuene til tekstform var et omfattende arbeid, da lydkvaliteten på noen av intervjuene var dårlig, og noen av intervjuene var lange.

3.4 Reliabilitet og validitet

Validitet og reliabilitet er to begreper som brukes for å beskrive oppgaven sin gyldighet og pålitelighet. I den kvalitative metoden stilles det krav til at reliabilitet og validitet opprettholdes. Dataen skal gi troverdig kunnskap (Dalland, 2012).

Validitet er knyttet til gyldigheten av det som forskes på. Dataen som samles inn må ha relevans for oppgaven og problemstillingen (Thagaard, 2009). For å sikre oppgavens validitet kan vi stille spørsmål om dataen som er samlet inn og tolket, er gyldige og representerer virkeligheten. Når man velger informanter er det viktig å undersøke om de er relevante for oppgaven. De som ble valgt har god erfaring innen reiselivet og forvaltningen. I tillegg brukte vi en delvis strukturert intervjuguide, som bidro til at validiteten ble ivaretatt gjennom

spørsmål som var ferdig formulerte. Dette sørget for at sannsynligheten for å få relevante svar økte (Dalland, 2012).

Reliabilitet handler om at data som samles inn må være pålitelige. Det omhandler gjennomføringen av datainnsamlingen, hvordan dataen blir oppfattet og hvilke data som brukes (Dalland, 2012). For at reliabiliteten i oppgaven ble opprettholdt hadde vi alltid med mobiltelefoner som tok opp intervjuene, slik at vi kunne transkribere ordrett av i etterkant. Dette kunne også være en potensiell feilkilde for eksempel ved at lyden på lydopptaket på mobilen ikke var god nok (Dalland, 2012). Dette testet vi på forhånd gjennom å ta opp lyden mens en av oss snakket. Det var også viktig for oss at vi skrev nøyaktig hva informantene svarte også ord som "mhm", "eh" og pustepauser. På den måten vi kunne oppleve intervjuet igjen etterpå.

3.5 Forskerrollen

Før vi gjennomførte intervjuene hadde vi tilegnet oss god kunnskap om temaene vi presenterte for intervjupersonene. Dette var en viktig del av forberedelsene, da god kunnskap om temaene gir et godt grunnlag for at svarene skal kunne bli så konkrete og gode som mulig. I følge Kvale & Brinkmann (2015) kan man risikere å få ubetydelige eller mindre interessante svar dersom forskeren ikke har kunnskap om det han spør om. God kunnskap om temaene gjør at vi som forskere kan formulere oss riktig under intervjuene, og det vil være lettere å forstå sammenhengen i svarene som blir gitt.

Forskningens uavhengighet kan påvirkes av flere faktorer i prosjektet. En tilknytning til en av disse kan ifølge Kvale & Brinkmann (2015) få forskeren til å ignorere visse resultater og legge vekt på andre. Intervjuere kan på grunn av sine nære interpersonlige samspill med intervjupersonene bli påvirket av dem. For at vi som forskere ikke skulle kunne relatere eller tolke det ut i fra deltakernes synspunkt, valgte vi å bruke den personen som er mest objektiv og ikke har noen tilknytning til intervjupersonene eller plassen. Dette på grunn av at forskeren skulle se på det med mest mulig objektivitet og at svarene skulle bli så ærlige som mulig. Om forskeren hadde hatt en personlig tilknytning til intervjupersonen eller stedet, kunne dette ha påvirket intervjuet.

3.6 Etiske aspekter

Forskningsetikk handler om å ivareta personvernet og sikre troverdighet av forskningsresultater (Dalland, 2012). Det betyr at vi må tenke gjennom hvilke etiske utfordringer vi kan møte gjennom arbeidet, og hvordan vi skal håndtere de. Vi er helt avhengige av tillitt for å få kunnskap fra informantene, og det er derfor viktig at informantene blir skikkelig ivaretatt når de bidrar til forskning (Dalland, 2012). Målet med forskningen må ikke skje på bekostning av enkeltpersoners integritet og velferd.

Det første vi gjorde var å sende søknad til NSD for godkjenning. Deretter sendte vi e-post til informantene som inneholdt informasjon om prosjektet og problemstillingen. I informasjonsskrivet fikk informantene vite hvordan informasjonen blir brukt, og hva hensikten med undersøkelsen er (Dalland, 2012). Personer som blir bedt om å delta i forskningsprosjekter, bestemmer selv om han eller hun ønsker å delta. Vi informerte derfor om at informantene har rett til å trekke seg når som helst uten at det får negative konsekvenser for han eller hun. I tillegg har alle informantene signert et samtykkeskjema.

For mange er det en forutsetning å være anonym for å delta i en undersøkelse, og det er helt grunnleggende at dette blir ivaretatt (Dalland, 2012). Vi har valgt å aidentifisere opplysningene ved å erstatte navn eller andre persontydelige kjennetegn ved et nummer. Hver informant har fått ett nummer, I-1, I-2, I-3 osv. På denne måten kan ikke opplysningene knyttes til en enkeltperson (Dalland, 2012). Vi har valgt å fortelle at informantene jobber innen forvaltning eller reiselivet, men dette er for å vise at informantene er relevante for oppgaven. Lydopptakene vil slettes i etterkant av oppgaven.

4 Diskusjon og resultat

I denne oppgaven vil resultatet og diskusjonen komme i samme del. Grunnen er at vi vil diskutere og analysere resultatet opp mot teorien. Først vil vi diskutere lovverk og allemannsretten. I siste del vil vi diskutere fremtiden og utviklingen til naturbasert turisme. Vi mener at disse hovedområdene vil gi oss et godt grunnlag for å forstå hvordan forvaltningsaktørene og reiselivsaktørene oppfatter og håndtere den økende turismen i nasjonalparken.

4.1 Lovverk

Naturmangfoldloven

Da vi spurte hvordan de ulike aktørene jobbet for å ivareta naturen med tanke på lovverket, viste det seg at det var forskjell på hvor aktivt de bruker loven. Det er forskjell på hvordan reiselivet forholder seg til loven, sammenlignet med forvaltningen. Dette har sammenheng med at det er forvaltningsmyndighetene som har ansvaret for å forvalte verneområdene. En nasjonalparkforvalter skal sørge for at forvaltningen skjer i samsvar med blant annet naturmangfoldloven (Miljødirektoratet, u.å.a).

"Ja, det er nå pålagt å ha vurderinger etter naturmangoldloven på hver eneste dispensasjon, så det er ren rutine" (I-2).

Informantene fra forvaltningen forteller at de driver med aktiv skjøtsel i områder for å ivareta kulturlandskapet og arter som er rødlistet. Den aktive forvaltningen skal ta vare på naturen, naturtypene og verneverdiene i området. I tillegg jobber forvaltningen med å gi dispensasjon og løyve til aktiviteter som skal foregå i nasjonalparken. Dette er for å hindre at arrangement og konkurranser skal sette store spor etter seg. Informantene forteller at de er helt avhengige av at folk følger lovverket, da det er stor frihet i norske nasjonalparker sammenlignet med andre hvor det ikke er lov til å gå utenom merkede stier.

Aktørene fra reiselivet jobber ikke like aktivt med tanke på lovverket, men flere informanter nevner at de prøver å tenke miljøvennlig. I-6 forteller at de lager strategier, der det handler om å feie for egen dør. Det dreier seg om å redusere transport og utslipp, og å informere om naturverdier på turisthyttene. I tillegg forteller I-6 at de må forholde seg til lovverket ved å

sende inn søknader om aktiviteter de vil gjennomføre, og at aktivitetene er strengt regulert i og med at de foregår i en nasjonalpark. I-4 nevner at det er viktig at reiselivet informerer og opplyser om lovverket til turistene, da det er mange som ikke vet hva som er lovlig eller ulovlig i nasjonalparken.

Ut fra de varierende svarene fra informantene fra reiselivet, kan det virke som de jobber med loven på ulike måter. Flere påpeker at det er forvaltningen som forholder seg til lovverket, men det burde kanskje være et krav om at reiselivsbedrifter har en større rolle her. Gjennom intervjuene kommer det også frem at naturen er en ressurs for reiselivsnæringen, men naturen kan være vanskelig å kontrollere. Dette samsvarer med Fredman et al. (2009) som forteller at reiselivsaktørene ikke har fullstendig kontroll over produktressursene. Et behov for samarbeid og dialog er helt sentralt i denne sammenhengen. Det ville kanskje blitt enklere for reiselivet å forholde seg til lovverket om det var et formelt samarbeid mellom forvaltningen og reiselivet? Når guidefirma fra Oslo bruker nasjonalparken til aktivitet, kan det være vanskelig å gi dem ansvaret for toalett og parkering i et verneområde. Med en tydeligere rolleavklaring vil det derfor bli enklere å vite hvem som har ansvar for hva (Fylkesmannen i Oppland, 2012). Samtidig kan en ansvarsfordeling være vanskelig når det er så mange ulike aktører i nasjonalparken, for eksempel når det gjelder håndtering av turistene, fasiliteter og informasjon (Bjærum, 2017). Hvem skal ha ansvar for hva? Skal forvaltningen ha ansvar for turistene på turer som reiselivet markedsfører?

Tilrettelegging

Noe av tilretteleggingen som har blitt gjort i nasjonalparken er bygging av sti på steder hvor det er ekstra stor slitasje (Fylkesmannen i Oppland, 2012). Informantene forteller at de reparerer og restaurerer stier hvert år i nasjonalparken. Men I-1 påpeker at stiprosjektet opp Besseggen startet allerede i 2004/2005, og at de var de første i Norge som satte i gang den moderne formen for tilrettelegging av sti. Forvaltningen prøver med andre ord å tenke langsiktig når de tilrettelegger, og de har vært forut for sin tid når det gjelder økende turismen i nasjonalparken.

Hadde du kommet til Besseggen i 2004 før vi satte i gang i 2005, så hadde du opplevd slitasjen mye større ved litt over 40.000 brukere, enn den er i dag med 20.000 flere fordi at vi har kanalisert, stengt av villstier, vi har reparert slitasje, vi har steinsatt stier slik at folk stort sett følger dem slavisk (I-1).

Skilting og merking av stier er også viktige tiltak som er iverksatt. I-3 forteller at det er satt opp et informasjonsskilt på Besseggen som viser hvor langt du er kommet på turen, og et skilt som forteller at du må snu om du har brukt mer enn to timer dit. Den voldsomme økningen i antall turister de siste årene har ført til mer tilrettelegging. Dette er for å hindre slitasje på naturen og flere redningsaksjoner (Nasjonalparkstyret, 2017).

Kanalisering

Flere av informantene fra reiselivet og forvaltningen forteller at de fleste av turistene er flinke til å følge merkede stier. Dette gjør at det kan bli enklere å kanalisere trafikken i nasjonalparken.

"I og med at det er allemannsrett i Norge, så kan vi ikke begrense trafikken med å forby, men du kan tilrettelegge, og på den måten kanalisere ferdsele dit du vil, og det er et viktig hjelpemiddel" (I-4).

Hvis flesteparten av turistene går Besseggen, hvor stien er godt tilrettelagt med stein, vil områder som har større verneverdier i nasjonalparken unngå slitasje. En slik kanalisering er viktig både for reiselivet og forvaltningsapparatet (Fylkesmannen i Oppland, 2012). I-2 bekrefter dette, og forteller at det er positivt at vi får konsentrert ferdsel i enkelte områder, og har mer urørt og uforstyrrede leveområder for dyreliv på andre plasser. Hvis turismen øker, noe den mest sannsynlig kommer til å gjøre, blir det enda viktigere å kanalisere ved å tilrettelegge områder som tåler en stor belastning av turister.

Reiselivet forteller at det er viktig at markedsføringen av turistområdene går i takt med tilretteleggingen, slik at man ikke får store mengder folk på områder som ikke er tilrettelagt med do, parkering og overnattingsmuligheter. I-3 mener at det er et behov for enda tydeligere merking og instruksjoner på både do og kasting av søppel, og at det jobbes for å gjøre de mest populære turene enklere for turistene. Flere av informantene tror at holdningsskapende arbeid er veien å gå, hvor turistene får informasjon om at det ikke finnes

søppelbeholdere rundt omkring i en nasjonalpark, og fortelle at det de tar med inn i parken, må de ta med ut igjen. De mener det er bedre å møte et skilt, enn å møte søppel og avføring.

Bruk eller vern?

Aktørene fra forvaltningen på den andre siden, forteller at de er opptatt av å ikke overdrive tilretteleggingen i nasjonalparken. Grunnen er at inngrepene ikke skal være for omfattende, og utgjøre for store inngrep med tanke på verneformålet (Dybwad & Klæbo 2008).

Spørsmålet er altså hvor mye som skal tilrettelegges, og om det skal være bruk eller vern.

Regjeringen og Stortinget ønsker at nasjonalparker skal brukes i markedsføringen av landet. De ønsker at en økt bruk av naturområder skal gi grunnlag for sysselsetting og verdiskaping i distriktene. Dette fører til at forvaltningen må legge til rette for en utvikling av naturbasert reiseliv, samtidig som man tar vare på naturverdier og muligheter for friluftsliv (Miljødirektoratet, 2013a). Dette understreker I-5, og forteller at tilretteleggingen er viktig for å øke opplevelsen til turstiene, men også med tanke på erosjon og vegetasjon.

Tilretteleggingen er dermed tosidig.

I-2 føler at Jotunheimen bør være et mest mulig naturlig område, og ser ikke for seg at nasjonalparken skal bli et tilrettelagt område med sykkelsti og mye bedre fremkommelighet enn hva det er i dag. På den andre siden kunne I-2 tenkt seg bedre tilrettelegging for bevegelseshemmede, småbarnsfamilier og eldre. Det kan være kortere strekninger med høyere grad av tilrettelegging for turister som har dårligere forutsetninger for å gjennomføre en fjelltur. Dette forsterker diskusjonen rundt bruk og vern, da forvaltningen har to ulike mål med nasjonalparken som kommer i konflikt med hverandre (Fylkesmannen i Oppland, 2012). På den ene siden vil man tilrettelegge for gode opplevelser, på den andre siden vil man verne om naturen. Dette kan også komme i konflikt med hva reiselivsbedriftene ønsker, da de har en annen rolle i nasjonalparken.

4.2 Allemannsretten

Allemannsretten og masseturisme

Allemannsretten er et fellesgode, som gir oss retten til fri ferdsel i utmark. Samtidig som den er en rett, gir den også plikter (Miljødirektoratet, 2016). Fri ferdsel skal blant annet foregå

uten noen nevneverdig ulempe for andre. Da vi spurte informantene våre hva som var det viktigste de kunne formidle i møte med turistene, ble respekt for naturen og allemannsretten nevnt. Det gjennomgående i svarene er at mange av turistene er flinke til å orientere seg om retten allemannsretten gir, men pliktene som følger med er det ytterst få som er klar over. Med allemannsretten følger det også plikter som sier at fri ferdsel skal foregå med minst mulig skade på miljøet, og minst mulig konfliktnivå (Miljødirektoratet, 2016). Men hvis allemannsretten sier at fri ferdsel skal foregå med minst mulig skade på miljøet, hvorfor oppstår det da slike plasser som Besseggen med masseturisme, slitasje på naturen og konfliktinteresser?

"Allemannsretten er nok ikke laget for å takle masseturisme som bruker allemannsretten som en mulighet til å komme seg rimelig ut i naturen" (I-2).

Jotunheimen er et av de mest besøkte verneområdene i Norge, og Besseggen er en fjelltur som er sterkt markedsført med allemannsretten. Når populære plasser blir markedsført og får stor oppslutning på sosiale medier, fører det til at også de med liten fjellerfaring vil gå disse turene. Dermed er mange av de som går turene lite forberedt på værskifte og uforutsette hendelser (Nasjonalparkstyret, 2017). Dette samsvarer med hva mange av informantene forteller. Flesteparten mente at populære plasser som Besseggen vil ha en økning av folk som har mindre eller dårlig kunnskap om hva de begir seg ut på. Mange svarte at turistene er dårlig informerte og skjønner ikke at det fortsatt kan ligge snø i fjellet i april og mai. To av informantene svarte at de aldri kan få sagt det nok, viktigheten med værendringer på tur. Selv om sola skinner nede i lavlandet, så betyr det ikke nødvendigvis at det er samme værforhold oppe i fjellet.

I-3 mener den største utfordringen knyttet til allemannsretten, er at folk ikke har den samme respekten for naturen, og slår leir overalt. Resultatet av dette kan da bli søppel- og doproblematikk. Med allemannsretten som en grunnpilar i norsk friluftsliv og økende turisme så er det kanskje umulig å få et søppelfritt fjell uten slitasje? Samtidig mener I-1, I-2 og I-6 at Besseggen har natur som tåler 60 000 turister med tanke på ferdsel og vegetasjon. Videre forteller de at antall turister tatt i betraktning, er forsøpling et moderat problem. Noen oppfølgingsbehov vil det være når mange går på den samme stien. Og det vil være behov for vedlikehold og tilrettelegging, fordi flere turister betyr mer slitasje, og dette krever

en forvaltning som hindrer overbelastning av naturområder (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017, s. 59).

Selv om flere av informantene mener at problemet med forsøpling er et moderat problem, mener de resterende tre at det er et stort problem. Videre kan vi stille oss spørsmålet, er søppel en problematikk i Jotunheimen Nasjonalpark? Noen syns det er et problem, andre ikke. Det er noe som vil være subjektivt og opp til hver enkelt (Heiberg et al., 2005). Dette kommer også frem i svarene, da noen oppfatter det som skjer på Besseggen som positivt, og andre mener det er en utfordring. Samtidig mener I-4 at utfordringen med søppel og økt turisme er noe de absolutt kan gjøre noe med, fordi de er klar over at det skjer. Personlig er ikke turer som Besseggen lenger en stor naturopplevelse for I-5 og I-6, da de mener at Besseggen mangler elementer av urørt natur.

Allemannsretten om kommersielt og organisert friluftsliv

Selv om det er en allemannsrett å tilby guidede turer, kan det by på utfordringer for miljø og dyr (Miljødirektoratet, 2016). I-6 påpeker at det er vesentlig mer diskusjon rundt nasjonalparkene som har villrein, enn de som ikke har det. Det var for eksempel forrige vinter uvanlige snøforhold som gjorde at villreinen ikke fikk tak i mat. Da oppfordret nasjonalparkstyret besøkende til å ta hensyn til villreinen ved å finne alternative turer til Hurrungane (Meirik, 2017). Dette skapte en diskusjon rundt allemannsretten og friluftsliv, da vern ble prioritert foran bruk. Når det gjelder villreinen forteller I-1 at de hadde stor nytte av dialogmøter med Fri Flyt sin High Camp som blir arrangert i området årlig. Dette viser at det er fullt mulig med et kommersielt friluftsliv hvis flere parter samarbeider.

Organisert ferdsel er også en allemannsrett (Miljødirektoratet, 2016). Problemet dannes når mange oppsøker samme lokalitet, som igjen kan føre til slitasje over tid. Det vil gi redusert kvalitet og et dårlig reiselivsprodukt, som vil påvirke opplevelsen til de reisende negativt (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017, s. 59). I-2 forteller om økt turisttrafikk retning Gjende og Besseggen, og at folk tar seg til rette over alt. Dette har ført til at de nylig har hatt diskusjon angående regulering på folksomme områder hvor de telter og raster.

"Men når du har så mange gjester som vi har på enkelte lokaliteter i Jotunheimen, da greier ikke naturen å ta det, og da hoper det seg opp med avføring og søppel. Slike plasser finnes i dag" (I-2).

Regulering av allemannsretten

"Allemannsretten må bestå" (I-1).

At allemannsretten må være i bunnen av alle diskusjoner, er noe som går igjen i alle svarene fra informantene. Alle mener det skal være grunnmuren i all aktivitet, og å rokke på den er så å si uaktuelt. I-2 mener hvis allemannsretten skal bestå må hensynene med søppel og sporløs ferdsel være der. De må vite at hvis de starter på de lengre turene i nasjonalparken, så er de overlatt til seg selv. Dette er nærliggende til det I-3 snakker om at markedsføringen må skje i takt med tilretteleggingen. Det er veldig viktig, fordi allemannsretten begrenser grunneierne sin mulighet til å ta betalingsordninger for fri ferdsel på sin private eiendom. Dersom det blir snakk om tilbud som parkering, toaletter og tilrettelegging for camping, kan det kreves betaling (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017, s. 53).

Spørsmålet blir likevel om vi kanskje har kommet til en tid der allemannsretten må reguleres noen plasser. I enkelte områder vil naturen være så nedbrutt av turisme at det må reguleres, eller i verste fall stenges av. For turismen vil øke, da det er blitt en trend med populære utsiktspunkt og vandreturer (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017, s. 59). Flere av informantene mener vi har kommet langt hvis vi dreier masseturismen på plasser som tåler det, i stedet for å stenge av enkelte områder.

"(...) og da tror jeg at allemannsretten er kjempeviktig, det er noe vi aldri må slutte å kjempe for. Rett og slett fordi det er det som er spesielt med Norge" (I-4).

Tross dette mener mange av informantene at vi er i ferd med å gå inn i en tid der det vil komme diskusjoner om ulike former for reguleringer. Det kan bli flere tilfeller av regulerte områder hvis friluftsløven gir hjemmel til det. For friluftsløven kan gi kommunene hjemmel til å fastsette lokale forskrifter som kan regulere allmenhetens ferdsels- og oppholdsrett (Miljødirektoratet, 2016). På den andre siden påpeker flere av informantene at de ikke tror allemannsretten er truet på sikt. Alle informantene håper den vil stå like sterkt i tiden fremover, men synes det er vanskelig å forutse. Samtidig påpeker de at allemannsretten er en unik mulighet vi har i Norge. I-1 understreker at det er viktig å informere at den har to sider, og dette er forvaltningen og reiselivets ansvar.

Nei, allemannsretten, om den er truet på sikt, det er jammen ikke godt å si. Men så lenge folk vet hva den egentlig går ut på, at det ikke bare er en rett, men en plikt like mye som en rettighet (I-1).

Allemannsretten og utviklingen videre

Selv om det kan bli en del utfordringer med allemannsretten og økende turisme, kommer det også fram i svarene at naturbasert turisme er noe en skal satse videre på. Vi er avhengige av at turistene kommer til Norge og at de får gode opplevelser. For nasjonalparken er det positivt at de får en konsentrert ferdsel i enkelte områder, som for eksempel Besseggen. På denne måten får andre plasser i nasjonalparken mer urørt natur og uforstyrrede leveområder for dyreliv. Som den ene informanten vår utdyper:

Besseggen er på ingen måte den viktigste biotopen verken for dyr eller planter. Det er rik vegetasjon, det fins rovfugler der, det fins dyr der, men det er ikke den plassen vi har som den mest verdifulle og den mest sårbare biotopen vår (I-2).

Selv om det kommer frem i diskusjonen at det er utfordringer rundt allemannsretten, mener informantene at det er positivt at flere kommer seg ut i naturen gjennom allemannsretten. De poengterer at folk i dag har større avstand til naturen generelt. Videre sier også I-6 at det er god adkomst ved Besseggen flere plasser, både med båt og bil, så en økning i antall besøkende vil kunne håndteres på en god måte. Når vi får populære turmål, kan det oppstå utfordringer, noe som gjør at det i fremtiden må settes i gang tiltak. For å løse dette har regjeringen etablert en ordning som heter Nasjonale turstier, som skal forvaltes av Miljødirektoratet. De Nasjonale turstiene bygges for å tåle belastning over tid, og på denne måten blir tilretteleggingen bærekraftig (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017, s.62).

Hvordan skal vi forholde oss til det som foregår i nasjonalparken akkurat nå, må vi stille flere krav? På spørsmål om fremtiden til allemannsretten, trekkes det frem at friluftslivet har vokst fra å være tradisjonelle friluftslivaktiviteter, til å bli et mer kommersielt tilbud med tydelige turistmål enkelte plasser. I det øyeblikket det går fra å vokse seg vekk fra en fjelltur til et turistmål, så stilles det krav (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017, s. 59). En næring i vekst krever at turistene er bevisste, kjenner sine begrensninger og pliktene som hører til allemannsretten. Reiselivsnæringen må derfor sørge for en bedre dialog med turistene, og

forvaltningen må ha sterkere styring av ferdsel enkelte plasser. For å få bukt med dette skisserer I-2 et ønske om hva som kunne vært lurt i fremtiden.

At det hadde vært en mer tilrettelagt sti på kanskje en kilometers lengde, kanskje to. På noen få slike utplukka punkt, for det ser jeg det er et marked for. Bare utsikten i Jotunheimen kan gi opplevelsen av å være i høyfjellet, selv om du ikke greier å gå DNT-turene med sekk på ryggen. Jeg tenker litt fremover, at vi får nye gjester, vi har høyere forventinger om å kunne ferdes i naturen selv om vi ikke er så spreke lenger (I-2).

4.3 Utvikling og fremtid av naturbasert turisme

Flere av informantene mener det ligger store muligheter i naturbasert turisme. På samme tid som de nevner dette, fronter de flere faktorer som er viktige for at utviklingen og fremtiden skal være positiv. Dette er basert på utfordringer som de allerede møter i arbeidet sitt. I denne delen skal vi se nærmere på informantene sine oppfatninger av hvordan utviklingen og fremtiden for naturbasert reiseliv kan bli.

"Naturbasert turisme ser ut som det er noe som kommer til å vokse, på mange fronter. Og jeg tror det blir viktig at vi har både et reiseliv og en forvaltning som tør å se på hva som skjer da" (I-6).

Økt informasjonsbehov og kunnskap

Flere av informantene mener det er vanskelig å gi tilstrekkelig med informasjon til turistene og dette må jobbes videre med. Med tanke på at det har vært flere redningsaksjoner, må reiselivsnæringen i større grad bidra med informasjon til turistene, og på denne måten forebygge ulykker. Når turistene ferdes i naturen skjer det på eget ansvar, men det stiller også krav til at turstiene er godt nok informert om potensiell risiko og hva slags sikkerhetstiltak som må gjøres på forhånd (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017, s. 59).

I-4 mener det er en utfordring når reiselivet markedsfører Besseggen som en tur alle kan gå. Det ble i 2017 satt i gang flere tiltak på Besseggen for å bedre opplevelsen til de besøkende og gi de bedre informasjon. Det har oppstått flere redningsaksjoner fordi flere av turistene ikke er flinke nok til å skaffe seg informasjon på forhånd av turen. Derfor har det nå blitt satt opp flere skilt med enkel informasjon om hva en bør ha med seg i sekken, hvor langt en har gått og hvor langt det er igjen. Dette er et forebyggende tiltak som gir turistene et realistisk

syn på norsk natur, men også en bedre vurderingsevne i forhold til ferdsel i natur (Nasjonalparkstyret, 2017).

I-5 påpeker at de konkret har jobbet en del med Besseggen og det som skjer der. De har prøvd å ta innover seg at det har endret seg fra å være en fjelltur til et turistmål, og de må dermed putte det i en annen "boks" enn før. En "boks" hvor det er en større grad av tilrettelegging, mer informasjon og et stort fokus på sikkerhet. Tiltak gjort på stien til Besseggen vil trolig ha en positiv innvirkning. Men det kan fortsatt tenkes at det vil være en stor andel turister som drar på turen uten gode nok forutsetninger. På hvilken måte kan vi formidle informasjonen på forhånd? Visit Norway, en nasjonal reiselivsportal på internett, har skrevet en artikkel om sikkerhet på fottur til Besseggen. Her beskriver de turen som krevende, og anbefales kun til erfarne turgående. De har skrevet om hva som er riktig turutstyr sammen med en fullstendig pakkeliste. Værvarslet for de tre neste dagene er også tilgjengelig på denne siden (Visit Norway, u.å). Dette er et godt tiltak som når ut til turistene før de drar på turen. På den andre siden forteller to av informantene at en stor andel turister ikke forbereder seg til turene ved at de søker info på slike nettsider. I-4 mener det trengs mer kunnskap og forskning om reiselivet. Kunnskap om hvordan vi kan ta imot og tilrettelegge for masseturisme, og få den infrastrukturen som trengs for å håndtere økende turisme. Gjennom å se på det som skjer i dag, og lære av de tiltakene som fungerer kan man være mer forberedt på flere turister med dårlige forutsetninger.

Samarbeid

Det kom klart frem i intervjuene at det er et samarbeid mellom noen av reiselivs- og forvaltningsaktørene i nasjonalparken. Dette samarbeidet foregår på eget initiativ, og er ikke et krav. De aktørene som har et samarbeid, mener dette fungerer godt i praksis, og at både nasjonalparken og publikum nyter godt av dette. I-4 fronter et ønske om krav til samarbeid, noe som kan være forankret i verneforskriftene eller forvaltningsplanen.

Det som mangler er nok en formell kobling som kanskje er forankret i verneforskriftene eller forvaltningsplanen. En formalisering som stiller krav til samarbeid tror jeg er kjempeviktig, og at det kommer brukeren og verneområdet til gode. Dette fordi vi samlet sett har mye informasjon om ferdsel, de som ferdes og verneområdet (I-4).

Et samarbeid mellom alle aktørene i nasjonalparken vil være omfattende. I besøksstrategien til Jotunheimen nasjonalpark skriver de at å bringe samarbeidet fra intensjonsnivået og over til et operativt plan, viser seg å være utfordrende. Forvaltningen har lite kapasitet til annet enn saksbehandling og oppfølging av tilretteleggingstiltak. Reiselivsbedriftene på sin side har lite kapasitet til å delta i offentlige prosesser som har en uklar egen nytte for bedriften (Fylkesmannen i Oppland, 2012). I-5 forteller at det er vanskelig å ha en regelmessig dialog med reiselivet som bruker nasjonalparken i aktivitetssammenheng. For eksempel firma fra Oslo som tar med seg grupper på tur i Jotunheimen. Da er det enklere å ha kontakt med de som har base på Turtagrø eller Gjendesheim. Dette viser at det er et klart forbedringspotensiale når det gjelder dialog med reiselivet.

På den andre siden har enkelte utfordringer i nasjonalparken har gjort et samarbeid helt nødvendig. Turen opp til Besseggen har fått enormt stor trafikk, noe som har utfordret tilretteleggingen i området. Media har i flere tilfeller skrevet om redningsaksjoner og søppelproblemer på Besseggen (Kongsrud & Lusæter, 2017). Dette bekrefter flere av våre informanter. På grunnlag av dette valgte reiselivsnæringen i 2017 å ansette en "vaktmester" på turen. Informantene forteller at ansettelsen er et samarbeid mellom reiselivsnæringen og forvaltningen. Jobben går ut på å prate med folk, hjelpe de som trenger det, plukke litt søppel og forhåpentligvis unngå flere redningsaksjoner (Kongsrud & Lusæter, 2017). Dette tiltaket har vist seg å fungere godt i praksis på Trolltunga. Trolltunga er på lik linje med Besseggen en tur med mye trafikk. De hadde hele 80 000 besøkende i 2016 (Fjelltveit, 2016). Dette har ført til store utfordringer, med et veldig høyt antall redningsaksjoner og mye forsøpling. Før 2017-sesongen ansatte de fjellvakter på turen, og har med dette halvert antall redningsaksjoner fra forrige sesong (Angell, Hauso, Johansen & Raunholm, 2017).

Flere av reiselivsaktørene i nasjonalparken utvikler sine bedrifter og produkter gjennom markedsføring. Hvordan man markedsfører en tur eller et område, er med på å påvirke brukerens forventninger til hva en møter, og trekker interesse til et område eller en bestemt tur (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017, s. 34). Et eksempel på dette er markedsføringen av Lofoten, som har ført til en ekstrem strøm av tilreisende. Dette har påvirket naturen og lokalbefolkningen negativt (Lysvold, Plassen & Trygstad, 2017). I et vernet område som Jotunheimen nasjonalpark bør en være veldig oppmerksom på hvilke

områder som skal markedsføres, da det finnes sårbar natur og dyreliv i enkelte områder. Dette krever en dialog mellom forvaltningen og reiselivet. I-3 forteller at:

Det er jo alltid et spørsmål om å markedsføre ting, og det kan være i enkelte sammenhenger at vi ikke burde gjøre det. For eksempel på grunn av at man ferdes i en nasjonalpark, og det ikke er tilrettelagt med god merking alle steder. Det kan føre til at folk går seg vill eller blir skadet, eller at det blir slitasje på naturområder de ikke ønsker da. Det er derfor viktig å ha en god dialog med forvaltningsapparatet når man markedsfører området (I-3).

Hvis aktørene ikke har en dialog i slike prosesser, kan det påvirke natur og dyreliv negativt. Kunnskapen om natur og dyreliv ligger hos de som forvalter nasjonalparken. Et godt samarbeid vil da kunne tolkes som noe som vil tilfredsstille alle aktørene i nasjonalparken, og parken i seg selv (Fylkesmannen i Oppland, 2012). En av informantene fra forvaltningen legger frem et eksempel på et samarbeid de har inngått med en reiselivsbedrift som driver guidede turer i nasjonalparken. Dette samarbeidet setter gjensidige krav til kvalitet på turene. Blant annet at de skal opplyse om at turistene ferdes i en nasjonalpark, hva verneverdien i nasjonalparken er, og at de har gode forhold for guidene sine med tanke på arbeidsforhold og betaling. Det skal drives bærekraftig.

En bærekraftig utvikling

I følge Stortingsmelding nr. 19 må bærekraft ligge til grunn for videre utvikling av reiselivsnæringen. Næringen må ta ansvar for å forvalte sine ressurser i et langsiktig perspektiv. Dette påpeker også flere av intervjuobjektene våre, som sier at hvis naturbasert turisme skal ha en positiv utvikling, må det skje på en bærekraftig måte (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017, s. 7).

Jeg ser store muligheter for å drive slik type turisme, men det er kjempeviktig at den er bærekraftig på alle måter. Ikke bare for naturen, men økonomisk og for arbeidstakerne sin del for å kunne drive opplysning kunnskapsbasert. Det er rett og slett avgjørende for at det skal kunne vokse på en god måte (I-4).

Hvordan en skal klare å utvikle et naturbasert, bærekraftig reiseliv er en aktuell og mye omtalt debatt. Fredman (2017) skriver at med våre unike naturressurser og kunnskapsgrunnlag har Norge mulighet til å ta en ledende posisjon innen naturbasert

reiseliv. Det krever at fokuset er på verdiskapning, opplevelser og bærekraft, og ikke på antall turister. På denne måten kan det naturbaserte reiselivet bli en del i den grønne skiftet. I-2 understreker dette, og forteller og tror at det er store muligheter i å se omgivelsene med nye blikk. Når man er innbygger i Norge er det flere opplevelser en kan ta for gitt, som for en turist vil være en stor opplevelse.

I tillegg skriver Gildestad & Solbraa (2017) at hvis Norge vil bli verdensledende innen aktive og naturbaserte opplevelser, må reiselivet ta et større ansvar for naturen. Han mener at reiselivet sin satsing på natur- og opplevelsesverdier virker uklar og tidvis selvdestruktiv. Forklaringen mener han ligger i at reiselivet ikke har tradisjon for å måle suksess i noe annet en tallet på gjestedøgn i Norge. Veksten i gjestedøgn vil på et eller annet tidspunkt kreve en bedre forvaltning av områdene rundt. Det tidspunktet er nå kommet for norsk reiseliv. I-2 påpeker at det må være bygget opp en god infrastruktur innen reiselivet for å kunne få godene ut av trafikken. Videre forteller I-2 at Jotunheimen har et ganske godt utgangspunkt med svært mange etablerte bedrifter. Det kan derfor tolkes som at Jotunheimen nasjonalpark har et godt grunnlag for å kunne utvikle seg positiv fremover i takt med den økende turismen.

5 Konklusjon

I denne oppgaven har vi undersøkt hvordan forvaltningsaktører og reiselivsaktører i Jotunheimen nasjonalpark oppfatter og håndterer den økende turismen området. Vi valgte derfor å intervju tre fra forvaltningsapparatet, og tre fra reiselivsnæringen.

Utfordringen for forvaltningen, er balansen mellom vern og bruk. Turistene skal få gode naturopplevelser i nasjonalparken, men samtidig skal naturen vernes. Ut ifra intervjuene, viser det seg at tilretteleggingen er viktig, for eksempel på Besseggen. Det er viktig for å ta vare på vegetasjonen i området, men også for å hindre at sårbare områder i parken blir påvirket av økt turisme. I tillegg er ansettelse av guide og skilting nødvendig med tanke på sikkerheten til turistene.

Det er blitt gjort flere tiltak som har hatt positiv innvirkning på nasjonalparken. Samtidig er det noen områder med mer behov for tilrettelegging på grunn av stor trafikk. Kanalisering av ferdselen gjør at man kan hindre slitasje på naturen og negative turopplevelser. Dette kan ses i sammenheng med at flere av informantene mener avstanden til naturen er blitt større, og forutsetningene for å gå krevende turer blir dårligere. Men det er fortsatt forbedringspotensialer når det gjelder informasjon til turistene, tilrettelegging og samarbeid mellom aktørene.

Resultatene viste oss at det er ytterst få turister som er klar over pliktene allemannsretten gir. Dette kan være en årsak til utfordringene med slitasje, søppel og redningsaksjoner. Økt informasjon vil være veien å gå, da allemannsretten gjør at vi ikke kan forby ferdsel. Spørsmålet videre vil være om noen områder må reguleres for å ivareta målet med nasjonalparken. Bruk eller vern?

Det fremtidige naturbaserte reiselivet er avhengig at aktørene fokuserer på bærekraft, da dette er sentralt for en positiv utvikling. Informantene er enige om at bærekraft må ligge til grunn, og aktørene i Jotunheimen nasjonalpark har gjort en god jobb ved å tenke langsiktig. Fremover blir det viktig å se omgivelsene med nye blikk, da gode opplevelser ligger nærmere enn vi tror.

6 Litteratur

- Aall, C. & Vik, M., L. (2012). *Reiseliv og miljø : Ei oversikt* (pp. 235-257). Trondheim.
- Angell, E., Hauso, T., Johansen, E., N., Raunholm, P., V. (2017, 6. September). Stor nedgang i redningsaksjoner til Trolltunga. *NRK*. Hentet 14.11.2017 fra: <https://www.nrk.no/hordaland/stor-nedgang-i-redningsaksjonar-til-trolltunga-1.13674310>
- Backer, I., & Norge. (2010). *Naturmangfoldloven : Lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold* (Kommentarutg. ed.). Oslo: Universitetsforl.
- Bjærum, L. K. (2017). *Økt turisme i Nigardsbreen naturreservat – et tveegget sverd?* (Mastergradsavhandling, Norwegian University of Life Sciences, Ås). L. K. Bjærum, Ås. Hentet 05.12.2017 fra: <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2461308> (Lest 6.12.2017)
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (5. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk
- Daugstad, K., Haukeland, J. V., Vistad, O. I. (2012) *Tradisjon og nyskaping? En analyse av ulike næringsinteresser i og ved Rondane og Jotunheimen nasjonalparker*. I: Forbord, M., Kvam, G.T., Rønningen, M. (red.). *Turisme i distriktene*. Trondheim, Tapir akademiske forlag, s. 285-308.
- Dybwad, T. & Klæbo, H. (2008) *Forvaltningsplan for Jotunheimen nasjonalpark og Utladalen landskapsvernområde*. Leikanger, Fylkesmannen i Sogn og Fjordane.
- Fjelltveit, I. (2016). Fra 800 til 80 000 turister til Trolltunga på seks år. *NRK*. Hentet 29.10.2017 fra: <https://www.nrk.no/hordaland/endelige-tall -80.000-besokte-trolltunga-i-2016-1.13233759>
- Forskrift om Jotunheimen nasjonalpark. (1980). *Forskrift om Jotunheimen nasjonalpark i Lom, Vågå, Vang, Luster og Årdal kommune, Oppland og Sogn og Fjordane Fylke*. Fastsatt ved kgl.res. 14. november 2014 med hjemmell i lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) § 34, jf. § 35 og § 62. Hentet

14.11.2017 fra: <https://lovdata.no/dokument/MV/forskrift/2014-11-14-1398?q=verneforskrift+Jotunheimen>

Fredman, P. (2017, 20. September). Naturbasert reiseliv – en stadig viktigere del av bioøkonomien. Hentet fra: <https://forskning.no/blogg/turist-i-naturen/naturbasert-reiseliv-en-stadig-viktigere-del-av-biookonomien>

Fredman, P., Wall-Reinius, S. & Lundberg, C. (2009). *Turism i natur: Definitioner, omfang, statistikk*. Hentet fra 08.09.2017: https://www.sveaskog.se/Documents/Jakt,%20fiske%20och%20friluftsliv/Turism%20i%20natur_Etour%20okt2009.pdf

Fylkesmannen i Oppland (2012). *Besøksstrategi for Jotunheimen nasjonalpark og Utladalen landskapsvernområde 2013-2017* [Internett], Fylkesmannen i Oppland. Hentet 14.11.2017 fra: <http://www.nasjonalparkstyre.no/Jotunheimen/Planar/Besoksstrategi/>

Gildestad, I, M & Solbraa, T. (2017, 5. Oktober). Reiselivet må bli ein naturforvaltar. Sogn Avis. Hentet 10.11.2017 fra <https://www.vestforsk.no/sites/default/files/2017-10/kronikk%20reiseliv%2005102017.pdf>

Heiberg, Christensen, Aas, Christensen, Haaken Michael, & Aas, Øystein. (2005). *Turisme i verneområder: Forprosjekt* (Vol. 87, NINA rapport (online)). Lillehammer: Norsk institutt for naturforskning. Hentet 21.11.2017 fra: <http://www.nina.no/archive/nina/PppBasePdf/rapport/2005/87.pdf>

Klima- og miljødepartementet. (2016). *Friluftsliv: Natur som kilde til helse og livskvalitet*. (Meld. St. 18 2015-2016). Hentet 14.11.2017 fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/9147361515a74ec8822c8dac5f43a95a/no/pdfs/stm201520160018000dddpdfs.pdf>

Kongsrud, H, T. & Lusæter, E. (2017). Vaktmester skal passe på fjellturistene. NRK. Hentet 20.11.2017 fra: <https://www.nrk.no/ho/vil-ha-faerre-redningsaksjoner-pa-bessekken-1.13560659>

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Lysvold, S., Plassen, P., Trygstad, A, N. (2017, 18. Juli). Innovasjon Norge:- Vi må dreie markedsføringen vekk fra Lofoten. *NRK*. Hentet 06.12.2017 fra:
<https://www.nrk.no/nordland/innovasjon-norge--vi-ma-dreie-markedsforingen-vekk-fra-lofoten-1.13607385>

Meirik, T. (2017). Unngå Hurrungane i vinter. *Fri Flyt*. Hentet 15.11.2017 fra:
<https://www.friflyt.no/Ski/Unngaa-Hurrungane-i-vinter>

Mehmetoglu, M. (2007). *Naturbasert turisme*. Bergen, Fagbokforlaget.

Miljødirektoratet. (2013a). *Direktoratet og reiseliv*. Hentet 24.11.2017 fra:
<http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Verneomrader/Verdiskaping-og-naturbasert-reiseliv/Direktoratet-og-reiseliv/>

Miljødirektoratet. (2013b). *Hva kan du gjøre i et verneområde?* Hentet 24.11.2017 fra:
<http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Verneomrader/Hva-kan-du-gjore-i-et-verneomrade/>

Miljødirektoratet (2013c). *Kommersielt friluftsliv og allemannsretten*. Hentet 14.11.2017 fra:
<http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Friluftsliv/Allemannsretten/Kommersielt-og-organisert-friluftsliv/Organisert-friluftsliv-og-allemannsretten/>

Miljødirektoratet. (2013d). *Tilrettelegging av friluftsområder*. Hentet 20.11.2017 fra:
<http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/For-offentlig-sektor/Sikring-og-forvaltning-av-friluftslivsomrader/Tilrettelegging-av-friluftslivsomrader/>

Miljødirektoratet. (2016). *Hva er allemannsretten?* Hentet 14.11.2017 fra:
<http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Friluftsliv/Allemannsretten/Hva-er-allemannsretten/>

Miljødirektoratet. (u.å.a). *Hvem forvalter verneområdene?* Hentet 01.12.2017 fra:
<http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Verneomrader/Forvaltning-av-verneomradene/>

Miljødirektoratet. (u.å.b). *Naturvern*. Hentet 29.11.2017 fra:

<http://www.miljodirektoratet.no/old/dirnat/rapporter/1167/rapportpdf>

Nasjonalt parkstyret. (2017). *Nye skilt over Besseggen*. Hentet 21.11.2017 fra:

<http://www.nasjonaltparkstyret.no/Jotunheimen/Nyhende/Nye-skilt-over-Besseggen/>

Naturmangfoldloven. *Lov av 19.juni 2006 nr. 100 om Lov om forvaltning av naturens mangfold*. Hentet 14.10.2017 fra:

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100>

Nærings- og fiskeridepartementet. (2017). *Opplev Norge- unik og eventyrlig*. (Meld. St. 19 2016-2017). Hentet 15.11.2017 fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/95efed8d5f0442288fd430f54ba244be/no/pdfs/stm201620170019000dddpdfs.pdf>

Nærings- og handelsdepartementet (2012). *Regjeringens reiselivsstrategi - Destinasjon Norge*. Oslo, Nærings- og handelsdepartementet.

Reusch, M. (2012). *Allemannsretten: Friluftslivets rettsgrunnlag*. Oslo: Flux forlag.

Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* (3. utg. ed.). Bergen: Fagbokforl.

Tordsson, B. (2010). *Friluftsliv, kultur og samfunn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget. Kap.2. På kulturens stier i naturen, s.49-70.

Visit Norway. (u.å). Sikkerhet på fottur til Besseggen om sommeren. Hentet fra 02.12.2017:

<https://www.visitnorway.no/reisemal/ostlandet/jotunheimen/aktiviteter-og-attraksjoner/sikkerhet-pa-fottur-til-besseggen-om-sommeren/>

Vittersø, J. (1994). *Nasjonalt parker og reiseliv: En litteraturstudie om policy, potensialer og problemer* (Vol. 061, NINA utredning (online)). Oslo: Norsk institutt for naturforskning. Hentet 12.10.2017 fra:

<http://www.nina.no/archive/nina/PppBasePdf/Utdredning/061.pdf>

7 Vedlegg

Intervjuguide

Forvaltningsaktører

Bakgrunn

1. Hvilken utdanning har du?
2. Hvilken stilling har du?
3. Hvorfor ønsket du denne jobben?
4. Hvor mye er du ute i naturen i forbindelse med jobben din?

Forvaltningsarbeid

5. Hva legger du i begrepet urørt natur?
6. 60.000 turister i året. Antall besøkende på Besseggen har økt kraftig. Eggen har blitt kjent godt utenfor landets grenser og i fjor var det 60.000 personer som gikk turen. Ikke alle er like godt kjent med, eller forberedt på norsk fjellterreng. Hvordan opplever du den økende turismen i nasjonalparken?
7. På hvilken måte forholder turistene seg til tilretteleggingen i nasjonalparken?
8. Hvordan opplever du tilretteleggingen i nasjonalparken?
9. I møte med turistene, hva er det viktigste dere kan formidle?
10. På hvilken måte samarbeider dere med reiselivsaktørene?
11. Allemannsretten er sentral i norsk natur. Økende turisme har skapt debatt rundt flere norske turistmål (Trolltunga, Lofoten, Besseggen). Hva tenker du om utviklingen og allemannsrettens fremtid?
12. Naturmangfoldloven sier at bruken av naturen skal skje på en bærekraftig måte. Hvordan jobber dere for å ivareta naturen ift lovverket?
13. Hva tenker du om utviklingen og fremtiden innen naturbasert turisme?

Oppsummering

14. Noe vi har misforstått
15. Noe du vil legge til?

Bakgrunnsinformasjon

1. Hvilken utdanning har du?
2. Hvilken stilling har du?
3. Hvor mye er du ute i naturen i forbindelse med jobben din?
4. Hvorfor ønsket du denne jobben?
5. Hva er bedriftens gjøremål? (overnatting, aktivitet)

Naturbasert reiseliv

6. Hva legger du i begrepet urørt natur?
60.000 turister i året. Antall besøkende på Besseggen har økt kraftig. Eggen har blitt kjent godt utenfor landets grenser og i fjor var det 60.000 personer som gikk turen. Ikke alle er like godt kjent med, eller forberedt på norsk fjellterreng.
Hvordan opplever du den økende turismen i nasjonalparken?
7. På hvilken måte forholder turistene seg til tilretteleggingen i nasjonalparken?
8. Hvordan opplever du tilretteleggingen i nasjonalparken?
9. I møte med turistene, hva er det viktigste dere kan formidle?
10. På hvilken måte samarbeider dere med forvaltningsaktørene?
11. Allemannsretten er sentral i norsk natur. Økende turisme har skapt debatt rundt flere norske turistmål (Trolltunga, Lofoten, Besseggen). Hva tenker du om utviklingen og allemannsrettens fremtid?
12. Naturmangfoldloven sier at bruken av naturen skal skje på en bærekraftig måte. Hvordan jobber dere for å ivareta naturen ift lovverket?
13. Hva tenker du om utviklingen og fremtiden innen naturbasert turisme?

Oppsummering

14. Noe vi har misforstått
15. Noe du vil legge til?

Informasjonsskriv

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

Vi, Gunhild Dahlshaug, Pernille Eriksen og Mali Løset, studerer friluftsliv i Sogndal. Dette er en forespørsel til deg om å delta i et intervju angående vår bacheloroppgave.

Bakgrunn og formål:

Prosjektet er en bachelorgrad ved Høgskolen på Vestlandet, avdeling Sogndal. Vår problemstilling er: «Hvordan oppfatter og håndterer forvaltningsaktørene og reiselivsaktørene i Jotunheimen nasjonalpark den økende turismen?» Formålet med dette intervjuet er å høre om dine erfaringer og tanker rundt denne problemstillingen. med utgangspunkt i Jotunheimen nasjonalpark. Dine tilbakemeldinger vil være med på å gi oss ny og viktig kunnskap rundt temaet.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Bare vi og veilederen vår har tilgang på personopplysningene. Prosjektet avsluttes den 16. desember, og da slettes personopplysningene og lydopptak.

Hva innebærer deltakelse i undersøkelsen:

Intervjuet vil foregå som en samtale mellom deg og Mali Løset. I tillegg kommer Gunhild Dahlshaug og Pernille Eriksen til å notere underveis. En lydopptaker blir brukt under intervjuet. Du kan når som helst velge å avbryte intervjuet. Intervjuet varer om lag en time.

Frivillig deltakelse:

Det er frivillig å delta i intervjuet, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, kan du kreve å få slettet innsamlede opplysninger.

Opplysningene som blir innsamlet vil bli anonymisert, og det er ikke mulig å identifisere deg i resultatene i oppgaven.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med Mali Løset, Pernille Eriksen eller Gunhild Dahlshaug. Telefon: 94256749.

Veileder: Espen Hermans, espen.hermans@hvl.no

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Samtykkeskjema

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

-----

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Godkjenning fra NSD

Espen Hermans

6856 SOGNDAL

Vår dato: 19.10.2017

Vår ref. 56236 / 3 / STM

Deres dato:

Deres ref.

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 27.09.2017.
Meldingen gjelder prosjektet:

<i>56236</i>	<i>Naturforvaltning og naturbasert turisme</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Høgskulen på Vestlandet, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Espen Hermans</i>
<i>Student</i>	<i>Gunhild Dahlshaug</i>

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet med vedlegg, vurderer vi at prosjektet er omfattet av personopplysningsloven § 31. Personopplysningene som blir samlet inn er ikke sensitive, prosjektet er samtykkebasert og har lav personvernulempe. Prosjektet har derfor fått en forenklet vurdering. Du kan gå i gang med prosjektet. Du har selvstendig ansvar for å følge vilkårene under og sette deg inn i veiledningen i dette brevet.

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemaet
- krav til informert samtykke
- at du ikke innhenter [sensitive opplysninger](#)
- veiledning i dette brevet
- Høgskulen på Vestlandet sine retningslinjer for datasikkerhet

Veiledning

Krav til informert samtykke

Utvalget skal få skriftlig og/eller muntlig informasjon om prosjektet og samtykke til deltakelse.
Informasjon må minst omfatte:

- at Høgskulen på Vestlandet er behandlingsansvarlig institusjon for prosjektet

- daglig ansvarlig (eventuelt student og veileders) sine kontaktopplysninger
- prosjektets formål og hva opplysningene skal brukes til

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS   Harald Hårfagres gate 29   Tel: +47-55 58 21 17   nsd@nsd.no   Org.nr. 985 321 884
NSD – Norwegian Centre for Research Data   NO-5007 Bergen, NORWAY   Faks: +47-55 58 96 50   www.nsd.no

---

- hvilke opplysninger som skal innhentes og hvordan opplysningene innhentes
- når prosjektet skal avsluttes og når personopplysningene skal anonymiseres/slettes

På nettsidene våre finner du mer informasjon og en veiledende mal for [informasjonsskriv](#).

Forskningsetiske retningslinjer

Sett deg inn i [forskningsetiske retningslinjer](#).

Meld fra hvis du gjør vesentlige endringer i prosjektet

Dersom prosjektet endrer seg, kan det være nødvendig å sende inn endringsmelding. På våre nettsider finner du svar på hvilke [endringer](#) du må melde, samt endrings skjema.

Opplysninger om prosjektet blir lagt ut på våre nettsider og i Meldingsarkivet

Vi har lagt ut opplysninger om prosjektet på nettsidene våre. Alle våre institusjoner har også tilgang til egne prosjekter i [Meldingsarkivet](#).

Vi tar kontakt om status for behandling av personopplysninger ved prosjektslutt

Ved prosjektslutt 15.12.2017 vil vi ta kontakt for å avklare status for behandlingen av personopplysninger.

Gjelder dette ditt prosjekt?

Dersom du skal bruke databehandler

Dersom du skal bruke databehandler (ekstern transkriberingsassistent/spørreskjemaleverandør) må du inngå en databehandleravtale med vedkommende. For råd om hva databehandleravtalen bør inneholde, se [Datatilsynets veileder](#).

Hvis utvalget har taushetsplikt

Vi minner om at noen grupper (f.eks. opplærings- og helsepersonell/forvaltningsansatte) har

---

taushetsplikt. De kan derfor ikke gi deg identifiserende opplysninger om andre, med mindre de får samtykke fra den det gjelder.

Dersom du forsker på egen arbeidsplass

Vi minner om at når du **forsker på egen arbeidsplass** må du være bevisst din dobbeltrolle som både forsker og ansatt. Ved rekruttering er det spesielt viktig at forespørsel rettes på en slik måte at frivilligheten ved deltakelse ivaretas.

Se våre nettsider eller ta kontakt med oss dersom du har spørsmål. Vi ønsker lykke til med prosjektet!

Vennlig hilsen

Marianne Høgetveit Myhren

Siri Tenden Myklebust

Kontaktperson: Siri Tenden Myklebust tlf: 55 58 22 68 / Siri.Myklebust@nsd.no